

กิจกรรมแนะนํานอกชั้นเรียน: กลไกและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน
แบบองค์รวมในศตวรรษที่ 21

Outside Classroom Guidance Activities: Critical Mechanisms and Tools for Holistic
Student Development in the 21st Century

เจษฎา บุญมาโฮม

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Jesada Boonmahome

Doctoral student in Educational Psychology and Guidance, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: krutonpsy@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอกิจกรรมแนะแนวในและนอกชั้นเรียนเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องวางแผนร่วมกันตั้งแต่ออกแบบระบบแนะแนวของสถานศึกษา โดยกิจกรรมแนะนํานอกชั้นเรียนเกิดจากข้อจำกัดของกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนที่ไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ครบทุกมิติ จำเป็นต้องขยายประสบการณ์การเรียนรู้สู่บริบทจริง

การศึกษาพบว่า ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งสองรูปแบบส่งผลให้ขาดการบูรณาการและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ไม่สามารถพัฒนาทักษะชีวิต อาชีพ และทักษะทางสังคมอารมณ์ของผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์ แนวทางพัฒนาระบบแนะแนวนั้นการออกแบบที่มีเป้าหมายชัดเจน บูรณาการเทคโนโลยี และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การปรับมุมมองให้เห็นความสำคัญของกิจกรรมแนะนํานอกชั้นเรียนในฐานะกลไกและเครื่องมือที่จำเป็นในระบบแนะแนว จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมรับความท้าทายในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: กิจกรรมแนะแนว; กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน; กิจกรรมแนะนํานอกชั้นเรียน

Abstract

This academic article explores the implementation of guidance activities both inside and outside the classroom as an integrated and continuous process that requires collaborative planning from the initial design of the school's guidance system. In-class guidance activities alone are often constrained in their ability to foster students' development in all dimensions. As such, it is essential to expand learning experiences into real-world contexts through out-of-class guidance activities.

The study reveals that misconceptions regarding the relationship between in-class and out-of-class guidance activities result in a lack of integration and continuity in practice. This disconnect undermines the comprehensive development of students' life skills, career readiness, and socio-emotional competencies. The proposed framework for enhancing school guidance systems emphasizes goal-oriented design, the integration of digital technology, and

the establishment of collaborative networks. Reframing the perception of out-of-class guidance activities as essential mechanisms within the guidance system is key to improving the overall effectiveness of student development. Such an approach equips learners with the necessary skills to navigate and thrive amidst the complex challenges of the 21st century.

Keywords: Guidance Activities; Classroom Guidance Activities; Outside Classroom Guidance Activities

บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศต้องเริ่มจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ ดังที่โฮจิมินห์ (ศรีพิพัฒน์, 2553) ได้กล่าวไว้ว่า “หากต้องการพัฒนาประเทศให้เห็นผลในสองปี ให้สร้างตึกและถนนหนทาง แต่หากต้องการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ต้องสร้างการศึกษา” คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนด้านการศึกษาคือการวางรากฐานสู่ความมั่นคงและมั่งคั่งของประเทศในระยะยาว

แนวทางการพัฒนาการศึกษา มีหลากหลายวิธี แต่วิธีที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในระบบการศึกษาส่วนใหญ่คือการพัฒนาผู้เรียนในสองมิติหลัก ได้แก่ การพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) มิติหลังนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว กระบวนการหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างมีระบบ คือ กิจกรรมแนะแนว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 และยังคงได้รับการบรรจุในหลักสูตรมาโดยตลอด เนื่องจากกิจกรรมแนะแนวมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะชีวิต การวางแผนอนาคต การปรับตัวทางสังคม และการพัฒนาอารมณ์ของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เมื่อโลกการศึกษาถูกพลิกโฉมด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และเศรษฐกิจดิจิทัล จึงเกิดคำถามสำคัญว่า กิจกรรมแนะแนวควรปรับบทบาทอย่างไรให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องการทักษะที่หลากหลายมากกว่าที่ระบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมจะสามารถตอบสนองได้เพียงลำพัง ดังนั้น การขยายบทบาทของกิจกรรมแนะแนวไปสู่นอกชั้นเรียนจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน

บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแนะแนวในภาพรวม โดยอธิบายนิยามทัศน์ของการแนะแนว กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน และการเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน ซึ่งมีศักยภาพในการเสริมสร้างทักษะชีวิต การเรียนรู้รอบระบบ และการเตรียมความพร้อมสู่โลกอาชีพในอนาคต การตระหนักถึงบทบาทใหม่ของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนในฐานะกลไกสนับสนุนหลักของระบบแนะแนว จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียน และนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การแนะแนว

การแนะแนว (guidance) คือ ศาสตร์การเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ด้วยกระบวนการช่วยเหลือที่เป็น

ระบบและต่อเนื่อง ซึ่งดำเนินการโดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม พัฒนาทักษะการตัดสินใจและการวางแผน และสามารถปรับตัวดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสุข ครอบคลุมมิติการศึกษา อาชีพ และการดำเนินชีวิตส่วนตัวและสังคม ดังนั้น การแนะแนวจึงเป็นศาสตร์หรือแก่นหลักของกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

การนำเสนอโมทัศน์ของศาสตร์การแนะแนวมักนำเสนอด้วยสูตรสำเร็จของการดำเนินการแนะแนว 2:3:3:5 ดังนี้ (สุภาวดี โพธิยะราช, 2554)

2 คือ รูปแบบหรือวิธีการดำเนินการแนะแนว ประกอบด้วย 1) การแนะแนวรายบุคคล และ 2) การแนะแนวรายกลุ่ม/การแนะแนวกกลุ่ม แบ่งเป็นการแนะแนวกกลุ่มย่อยมีจำนวนสมาชิกหรือผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่เกิน 12-15 คน และการแนะแนวกกลุ่มใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกหรือผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่า 12 คน ขึ้นไป โดยการเลือกใช้การแนะแนวรูปแบบใดจะมีวัตถุประสงค์ แนวคิด และข้อจำกัดในการเลือกดำเนินการ

3 ตัวแรกคือ ขอบข่ายหรือประเภทของการแนะแนว ประกอบด้วย 3 ด้านคือ 1) การแนะแนวการศึกษา 2) การแนะแนวอาชีพ และ 3) การแนะแนวส่วนตัวและสังคม โดยการแนะแนวทั้ง 3 ด้านจะไม่สามารถแยกออกจากกันได้และเป็นพลวัตรของการแนะแนวที่ช่วยเกื้อกูลให้บุคคลเจริญงอกงาม

3 ตัวหลังคือ เป้าหมายของการแนะแนวมมี 3 ด้านคือ การแก้ไขปัญหา การป้องกันปัญหา และการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน

5 คือ การจัดบริการแนะแนว ประกอบด้วย 1) บริการสำรวจผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นวิธีการเพื่อรู้จักทำความเข้าใจผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทำให้การจัดบริการการแนะแนวได้อย่างถูกต้อง 2) บริการสนเทศ เป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตรงตามความต้องการ ทันสมัย และถูกต้อง เพื่อใช้เป็นต้นทุนในการดำเนินชีวิต 3) บริการให้การศึกษา เป็นการดำเนินการสื่อสารด้วยกระบวนการจิตวิทยาการให้การศึกษาเพื่อช่วยให้ผู้เรียน/ผู้รับการปรึกษาเข้าใจและหาแนวทางเพื่อเผชิญปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้สัมพันธภาพที่เป็นกัลยาณมิตร 4) บริการจัดวางตัวบุคคล เป็นกระบวนการเติมเต็มประสบการณ์ที่สอดคล้องกับจำเป็นกับผู้เรียนในมิติที่จำเป็น/ต้องการ ในลักษณะได้รู้ได้เห็นได้ทดสอบปฏิบัติเพื่อเกิดความรู้รอบรู้มากที่สุด และ 5) บริการติดตามและประเมินผล เป็นการตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงกระบวนการที่จัดให้กับผู้เรียนและความสำเร็จของผู้เรียนที่ได้รับประสบการณ์ การดำเนินการทั้ง 5 บริการเป็นภารกิจหลักของครูแนะแนว/ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่แนะแนว ซึ่งการดำเนินการจัดบริการแนะแนวต้องใช้หลักการจิตวิทยาการแนะแนว ได้แก่ หลักการด้านพฤติกรรมศาสตร์ พัฒนาการมนุษย์ ความหลากหลายของผู้เรียน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการแนะแนวและการให้การศึกษา การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาตนเองเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนสู่ความงอกงามของชีวิต และจรรยาบรรณการแนะแนวและการให้การศึกษา

กิจกรรมแนะแนว

เครื่องมือสำคัญในการจัดบริการแนะแนวคือ กิจกรรมแนะแนว เพราะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขป้องกัน และส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักการของการแนะแนวส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตงดงาม ทั้งนี้ Schmidt (2013) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมแนะแนวกับการแนะแนวว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของบริการแนะแนวที่ช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจและพัฒนาตนเองผ่านประสบการณ์ตรง โดยเชื่อมโยงกับบริการหลัก 5 ประการ ได้แก่ บริการสำรวจผู้เรียนเป็นรายบุคคล บริการสนเทศ บริการให้การศึกษา

ปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามและประเมินผล

1. ความหมายของกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมแนะแนวเป็นเครื่องมือและส่วนประกอบสำคัญของการแนะแนว กิจกรรมแนะแนวคือ กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ออกแบบอย่างเป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานหลักการจิตวิทยาและแนะแนว เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ครอบคลุมมิติด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การศึกษา และอาชีพ กิจกรรมแนะแนวจึงเป็นมวลประสบการณ์ที่มุ่งเน้นคุณภาพชีวิต โดยคำนึงถึงบริบทที่บุคคลต้องปฏิสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญและปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในรูปแบบที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง กิจกรรมแนะแนวจึงเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการหลักในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและสมดุล

2. ประเภทของกิจกรรมแนะแนว การจำแนกประเภทของกิจกรรมแนะแนวสามารถจำแนกได้หลายประการขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนกประเภท นำเสนอได้ดังนี้

2.1 การจำแนกประเภทโดยความนิยม นักแนะแนวมักจำแนกประเภทของกิจกรรมแนะแนวตามความนิยมออกเป็น 2 ลักษณะคือ กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไป

2.2 การจำแนกประเภทตามทัศนะของนักวิชาการด้านการแนะแนว เรียม ศรีทอง (2562) และ อัมเรศ เนตาสีธิ (2563) ได้จำแนกประเภทของกิจกรรมแนะแนวออกเป็น 3 ประเภทคือ

2.2.1 กิจกรรมแนะแนวรายบุคคล เป็นมวลประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นอย่างเป็นระบบที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองตอบความต้องการหรือความจำเป็นสำหรับผู้รับบริการรายบุคคลโดยใช้หลักการ วิธีการ และเทคนิคทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว กำหนดกิจกรรมโดยให้บริการครอบคลุมการพัฒนาส่วนตัวและสังคม การพัฒนาทางการศึกษา และการพัฒนาทางอาชีพ

2.2.2 กิจกรรมแนะแนวกกลุ่ม เป็นมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมแนะแนวที่เน้นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูลหรือประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิต โดยใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประยุกต์ใช้ข้อมูลพัฒนาทักษะ ความงอกงาม

2.2.3 กิจกรรมแนะแนวที่เป็นโครงการพิเศษ เป็นมวลประสบการณ์ที่กำหนดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้บริการผู้เรียนที่มีความจำเป็นหรือมีความต้องการแตกต่างจากผู้เรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่ม กิจกรรมแนะแนวประเภทนี้อาจต้องการเวลา โอกาส หรือแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น ตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชีวิตและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในทุกมิติของชีวิต

กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน

บุคคลส่วนใหญ่มักเข้าใจว่ากิจกรรมแนะแนวคือ ชั่วโมงแนะแนวในชั้นเรียนเท่านั้น ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวถูกต้องแต่ไม่ครอบคลุมทั้งหมด เนื่องจากกิจกรรมแนะแนวประกอบด้วยกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง นำเสนอได้ดังนี้

1. ความหมายของกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน (Classroom Guidance Activities) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มี

จุดมุ่งหมายชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องภายในบริบทห้องเรียน โดยครูแนะแนวหรือครูที่ได้รับมอบหมาย กิจกรรมนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม 3 ด้านหลัก คือ การศึกษา อาชีพ และส่วนตัวสังคม การจัดกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนดำเนินการผ่านการบูรณาการ 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ การให้ข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็น การเสริมสร้างทักษะชีวิตที่สำคัญ และการพัฒนาเจตคติที่เหมาะสม

ทั้งนี้ กิจกรรมแนะแนวนั้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งสร้างประสบการณ์ตรง และออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสังคม เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถตัดสินใจและวางแผนชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีความพร้อมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและความสุขในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. ลักษณะของกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน สรุปได้ดังนี้

2.1 กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนมีลักษณะสำคัญที่โดดเด่น คือ การเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ด้วยการผสมผสานหลักการและกระบวนการแนะแนวเข้ากับการเรียนการสอนอย่างกลมกลืน ซึ่งเกิดจากการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ การให้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ การพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น และการปลูกฝังเจตคติที่เหมาะสม กิจกรรมเหล่านี้มุ่งจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและเป็นแบบฝึกหัดการดำเนินชีวิต เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและสัมผัสประสบการณ์ตรง โดยคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน และมุ่งปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันเป็นทักษะสำคัญในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดกิจกรรมแนะแนวจึงช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน

2.2 เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนอย่างลึกซึ้ง พบว่า มีเป้าหมายครอบคลุมการพัฒนาผู้เรียนใน 3 มิติหลักที่เชื่อมโยงกัน ประการแรก มุ่งเน้นการพัฒนาส่วนตัวและสังคม โดยช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเอง เรียนรู้การจัดการอารมณ์และความเครียด เสริมสร้างทักษะการปรับตัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามบริบทของสังคมไทย ประการที่สอง มุ่งพัฒนาด้านการศึกษา ด้วยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับทางเลือกและโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมกระบวนการวางแผนและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพของตน พัฒนาทักษะการเรียนรู้และกลวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีต่อการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และประการสุดท้าย มุ่งเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ โดยให้ข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับโลกของงานและแนวโน้มตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต ช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ ฝึกฝนทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับการทำงานในศตวรรษที่ 21 และสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงานและการวางแผนเส้นทางอาชีพอย่างมีความรับผิดชอบ วัตถุประสงค์ทั้งสามด้านนี้ทำงานประสานกันเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ มีความพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.3 รูปแบบของกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนมีความหลากหลายและยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามจุดประสงค์การเรียนรู้และธรรมชาติของผู้เรียน โดยอาจจัดในรูปแบบของการจัดกิจกรรมให้ความรู้และข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็น การอภิปรายกลุ่มที่เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลาย การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือและการทำงานเป็นทีม การทดสอบและประเมินคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองมากขึ้น การจัดกิจกรรมบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เสมือนจริง การเชิญวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญมาแบ่งปัน

ประสบการณ์ตรง รวมถึงการจัดทัศนศึกษาสถานศึกษาเพื่อเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมจริง

สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมทั้ง ด้านการศึกษา อาชีพ และส่วนตัวสังคม โดยบูรณาการการให้ข้อมูล การเสริมสร้างทักษะชีวิต และการพัฒนา เจตคติที่เหมาะสม กิจกรรมแนะแนวจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องใช้ทั้งทฤษฎีและ ความเข้าใจในตัวผู้เรียน เพื่อวางรากฐานการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน

คำว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นคำที่ใช้สื่อสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมแนะแนวควบคู่กับ กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน ดังนั้น ครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงมักเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมแนะแนวที่จัด ในสถานศึกษาคือ กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดในคาบกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น นอกเหนือกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน

จากการศึกษาเอกสารในต่างประเทศเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนพบว่า ไม่ปรากฏการใช้คำ ว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนชัดเจน แต่มักเข้าใจตรงกันว่าเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมร่วม หลักสูตร โดยใช้คำว่า “Extracurricular Guidance” ใช้กับการแนะแนวที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเสริม หลักสูตร โดยงานวิจัยของ Durlak & Weissberg (2007) เป็นจุดเริ่มของการพัฒนานักเรียนนอกเหนือจาก การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า 1) โปรแกรมที่มีประสิทธิผล มักมีลักษณะที่เรียกว่า “SAFE” ประกอบด้วย Sequential (มีลำดับขั้นตอนชัดเจน) Active (ใช้การเรียนรู้เชิง รุก) Focused (เน้นเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะ) และ Explicit (มีเป้าหมายชัดเจน) หลักการนี้จึงนำมา ประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน 2) ภายหลังการทดลองนักเรียนมี 2.1) ทักษะส่วนบุคคล และสังคม ได้แก่ การตัดสินใจ ความเห็นอกเห็นใจ และการควบคุมอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ 2.2) เจตคติ เชิงบวกต่อเพื่อน โรงเรียน และตนเอง 2.3) พฤติกรรมเสี่ยงลดลง เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว การหนีเรียน และ 2.4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำว่า “Out-of-Classroom Counseling” เป็นการให้การปรึกษาที่เกิดขึ้นนอก ห้องเรียน คำว่า “After-School Guidance/Counseling” เป็นการแนะแนวที่จัดขึ้นหลังเลิกเรียน คำว่า “Non-Classroom Guidance Services” เป็นการจัดบริการแนะแนวนอกเหนือจากในชั้นเรียน และ คำว่า “Informal Guidance” เป็นการแนะแนวที่เกิดขึ้นในบริบทไม่เป็นทางการและนิยมจัดนอกห้องเรียน

บริบทประเทศไทยผู้เขียนได้ศึกษาเอกสารตำราเกี่ยวกับการแนะแนวจำนวน 3 เล่ม คือ จิตวิทยาการแนะ แนวโดยราตรี พัฒนรังสรรค์ หลักการแนะแนวโดยอนนต์ อนันตรังสี และเทคนิคจัดงานแนะแนวในโรงเรียน โดยสุโท เจริญ ซึ่งทั้ง 3 เล่มจัดพิมพ์ก่อน พ.ศ.2521 ซึ่งเป็นการกำหนดให้มีกิจกรรมแนะแนวในสถานศึกษา พบว่า ไม่ปรากฏคำว่า กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้าน จิตวิทยาการแนะแนว 3 ท่าน คือ เรียม ศรีทอง (2567) นิรนาท แสนสา (2567) และรับขวัญ ภูเขาแก้ว (2567) สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนไม่ปรากฏในเอกสารตำราวิชาการเด่นชัด แต่มักใช้สื่อสารเพื่อให้สะดวก และเข้าใจตรงกันในการปฏิบัติงานแนะแนวในยุคปัจจุบันที่ต้องพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านเพราะการจัด กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุศักยภาพสูงสุดได้ การจัดกิจกรรมแนะแนวนอก ชั้นเรียนซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นตามลำพังแต่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์หลักของการแนะแนว โดยกิจกรรม

แนะแนวต้องมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่ปรากฏชัดเจนคือ การเชิญวิทยากรภายนอก การจัดนิทรรศการ หรือกิจกรรมที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของนักเรียน

ในบทความนี้ขอใช้คำว่า “Outside Classroom Guidance Activity” เพื่อสื่อความหมายของคำว่า กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน เพราะมีความหมายตรงตัวและเข้าใจง่าย สื่อความหมายถึงขอบเขตของกิจกรรมที่อยู่นอกพื้นที่ห้องเรียนแต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแนะแนว ทำให้มีความเป็นวิชาการเพียงพอสำหรับใช้ในบทความวิชาการ

1. ความหมายของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน คำว่า กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน (Outside Classroom Guidance Activity) คือ กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ สังคม และอารมณ์ กิจกรรมเหล่านี้มีความหลากหลายในรูปแบบ เช่น การเข้าค่าย การทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ และการให้บริการชุมชน ซึ่งล้วนเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการมีส่วนร่วม มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีวัตถุประสงค์ชัดเจน และมีกระบวนการติดตามประเมินผล กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง พัฒนาทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา อีกทั้งยังเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสำคัญของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยสามารถเติมเต็มข้อจำกัดของการแนะแนวแบบดั้งเดิมที่จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน ความสำคัญดังกล่าวมีหลากหลายมิติ ทั้งด้านการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น การค้นพบและพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคล การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการเตรียมความพร้อมสู่โลกภายนอก ในเชิงทฤษฎีพัฒนาการ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของ Kolb และทฤษฎีหุปัญญาของ Gardner ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และความฉลาดทางอารมณ์

ผลกระทบเชิงประจักษ์และความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา

1) ผลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน งานวิจัยระดับนานาชาติและในประเทศไทยแสดงให้เห็นผลกระทบที่ชัดเจน โดย Durlak & Weissberg (2007) พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีผลการเรียนสูงขึ้น 11% OECD (2021) รายงานว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะทางอารมณ์และสังคมสูงกว่า 23% ขณะที่งานวิจัยในไทยพบว่ากิจกรรมแนะแนวกลุ่มช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ 42% และเพิ่มทักษะการแก้ปัญหาได้ถึง 37%

2) ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การศึกษาและการพัฒนาประเทศ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนสนับสนุนยุทธศาสตร์แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และสอดคล้องกับนโยบาย Thailand 4.0 ที่ต้องการพัฒนากำลังคนที่มีศักยภาพสูง

3) การสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรใหม่ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลและการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ โดยช่วยพัฒนาสมรรถนะสำคัญทั้งการจัดการตนเอง การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมที่ออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ตลาดแรงงานและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต้องการทักษะที่หลากหลายนอกเหนือจากความรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว ข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุนให้เห็นว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนไม่เพียงส่งผลดีต่อการพัฒนาผู้เรียนในระยะสั้น แต่ยังมีผลกระทบระยะยาวต่อความสำเร็จในการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาของประเทศไทย ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศในศตวรรษที่ 21

3. ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ทั้งสองรูปแบบต่างมีบทบาทเติมเต็มซึ่งกันและกันในกระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทั้งสองรูปแบบจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและดำเนินงานแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ สรุปประเด็นได้ดังนี้

3.1 ความสัมพันธ์เชิงระบบและหน้าที่ กิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนมีความสัมพันธ์เชิงระบบที่เกื้อหนุนกัน โดยกิจกรรมในชั้นเรียนซึ่งจัดขึ้นในเวลาเรียนตามหลักสูตรทำหน้าที่เป็นฐานรากในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ขณะที่กิจกรรมนอกชั้นเรียนเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทำหน้าที่ต่อยอดและขยายผลการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการปฏิบัติ ความสัมพันธ์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้จากรู้อธรรมสู่นามธรรม และจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

3.2 ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการพัฒนาผู้เรียน การบูรณาการกิจกรรมแนะแนวทั้งสองรูปแบบสร้างกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องและลึกซึ้ง กิจกรรมในชั้นเรียนมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น การวางแผนการศึกษาและอาชีพ ตลอดจนทักษะทางสังคม กิจกรรมนอกชั้นเรียนช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้และทักษะเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งกระบวนการนี้ไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพและความสนใจของตนเองผ่านประสบการณ์ตรง ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ และสังคม

3.3 ความสัมพันธ์เชิงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ กิจกรรมแนะแนวทั้งสองรูปแบบแม้จะมีวิธีการและบริบทที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและเต็มศักยภาพ ทั้งการรู้จักและเข้าใจตนเอง การวางแผนการศึกษาและอาชีพ และการปรับตัวทางสังคม กิจกรรมในชั้นเรียนช่วยวางรากฐานความเข้าใจและทักษะที่จำเป็น ในขณะที่กิจกรรมนอกชั้นเรียนให้โอกาสในการทดลอง ค้นหา และยืนยันการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ความสอดคล้องของเป้าหมายนี้ช่วยทำให้เกิดพลังเสริมในการพัฒนาผู้เรียน ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าการดำเนินกิจกรรมแบบแยกส่วน

3.4 ความสัมพันธ์เชิงตัวอย่างและการประยุกต์ใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมแนะแนวทั้งสองรูปแบบสามารถเห็นได้ชัดจากตัวอย่างการนำไปใช้ เช่น ในด้านการแนะแนวอาชีพ กิจกรรมในชั้นเรียนอาจเริ่มจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะอาชีพต่าง ๆ การประเมินความสนใจและความถนัด และการวิเคราะห์เส้นทางสู่อาชีพ จากนั้น กิจกรรมนอกชั้นเรียนจะต่อยอดด้วยการศึกษาดูงานในสถานประกอบการ การเชิญ

วิทยาการมาแบ่งปันประสบการณ์ หรือการจัดค่ายอาชีพที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติงานจริง ซึ่งกระบวนการนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถตัดสินใจเลือกเส้นทางอาชีพได้อย่างมั่นใจมากขึ้น

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและเติมเต็มซึ่งกันและกัน กิจกรรมในชั้นเรียนเปรียบเสมือนรากฐานที่มั่นคง ในขณะที่กิจกรรมนอกชั้นเรียนเป็นเหมือนการต่อยอดที่ช่วยให้ผู้เรียนเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ การออกแบบระบบและการดำเนินการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพจึงต้องให้ความสำคัญกับการบูรณาการกิจกรรมทั้งสองรูปแบบอย่างสมดุลและสอดคล้องกัน เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาผู้เรียนที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และมีความหมายต่อชีวิต

4. แนวคิดทฤษฎีหลักที่สนับสนุนการจัดการกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน สรุปได้ดังนี้ (นิตยา เรืองแป้น, 2553; เจษฎา บุญมาโฮม, 2564; พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, 2567; Ranganathan & Wadhwa, 2017)

4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ David Kolb พัฒนาทฤษฎีนี้โดยเสนอวงจรการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม (ได้ลงมือทำจริง) การสะท้อนคิด (พิจารณาสิ่งที่ได้เรียนรู้) การสร้างความคิดรวบยอด (สรุปบทเรียน) และการทดลองปฏิบัติ (นำไปใช้) กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าสู่วงจรการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริง เช่น การไปทัศนศึกษาในสถานประกอบการ การจัดนิทรรศการอาชีพ หรือการลงพื้นที่ชุมชน ซึ่งทำให้ความรู้นี้มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบบรรยายในห้องเรียน

4.2 แนวคิดการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ กรอบแนวคิด CASEL ตามแนวคิดของ Durlak & Weissberg (2007) ที่เน้นการพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเอง (รู้จักอารมณ์ จุดแข็ง จุดอ่อนของตน) การจัดการตนเอง (ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม) การตระหนักรู้ทางสังคม (เข้าใจมุมมองผู้อื่น) ทักษะความสัมพันธ์ (การสื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่น) และการตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน เช่น การทำงานกลุ่ม กิจกรรมค่าย หรือชมรมต่าง ๆ เป็นพื้นที่ปลอดภัยที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะเหล่านี้ในสถานการณ์จริง ซึ่งมีความซับซ้อนและท้าทายมากกว่าในห้องเรียน

4.3 ทฤษฎีความยืดหยุ่นทางจิตใจ ทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาความสามารถในการฟื้นตัวและเติบโตแม้ต้องเผชิญกับความยากลำบาก โดยอาศัยปัจจัยปกป้อง 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล เช่น การมองโลกในแง่ดี ระดับความสัมพันธ์ เช่น ความผูกพันกับผู้ใหญ่ที่ห่วงใย และระดับชุมชน เช่น บริการสนับสนุนในโรงเรียน กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน เช่น การเข้าค่ายผจญภัย การแข่งขันต่าง ๆ มักมีความท้าทายที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการเผชิญและแก้ไขปัญหา พัฒนาความอดทน ความมุ่งมั่น และสร้างเครือข่ายสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ

4.4 ทฤษฎีการกำกับตนเอง Ryan & Deci เสนอทฤษฎีที่เน้นความสำคัญของแรงจูงใจภายในและความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยา 3 ประการ คือ ความต้องการมีอิสระในการตัดสินใจ ความต้องการความสามารถ และความต้องการความสัมพันธ์กับผู้อื่น กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่ให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ ได้พัฒนาทักษะจนเกิดความเชี่ยวชาญ และได้สร้างมิตรภาพกับเพื่อนและพี่เลี้ยง จะกระตุ้นแรงจูงใจภายในและความผูกพันในกิจกรรม ทำให้บุคคลเกิดความมุ่งมั่นและความสุขในการเรียนรู้ที่ยั่งยืนกว่า

4.5 แนวคิดการเรียนรู้ผ่านการให้บริการ เป็นการบูรณาการการเรียนรู้เชิงวิชาการกับการให้บริการชุมชน โดยผ่านกระบวนการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนไม่เพียงทำกิจกรรมจิตอาสา แต่ยังสามารถวิเคราะห์ประสบการณ์ เชื่อมโยงกับเนื้อหาในหลักสูตร และสะท้อนคิดถึงผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่

เกิดขึ้น กิจกรรมเช่น โครงการบริการชุมชน งานอาสาสมัคร หรือโครงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาจิตสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคม และเห็นคุณค่าของตนเองผ่านการเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

4.6 ทฤษฎีการสร้างอาชีพ Mark Savickas พัฒนาทฤษฎีนี้ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 โดยมองว่าอาชีพไม่ใช่สิ่งที่ถูกค้นพบแต่เป็นสิ่งที่บุคคล “สร้าง” ขึ้นผ่านการให้ความหมายกับประสบการณ์ชีวิต ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของตัวตนเชิงอาชีพ ความสามารถในการปรับตัว และการสร้างเรื่องราวชีวิตที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียน เช่น การทำโครงการอาชีพตามความสนใจ การสัมภาษณ์บุคคลในอาชีพต่าง ๆ การสังเกตการณ์ในสถานที่ทำงาน (job shadowing) ช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างความหมายและเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพของตนเอง และพัฒนาทักษะการปรับตัวที่จำเป็นในโลกการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

4.7 ทฤษฎีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก Fred Luthans และคณะ นำเสนอแนวคิดการพัฒนาทุนทางจิตวิทยา 4 ด้าน ได้แก่ ความหวัง การมองโลกในแง่ดี ความยืดหยุ่นทางจิตใจ และการรับรู้ความสามารถของตนเอง กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนที่มุ่งเน้นการค้นหาคู่แข่ง การพัฒนาเป้าหมายที่ท้าทายแต่เป็นไปได้ การเผชิญความท้าทายและเรียนรู้จากความล้มเหลว และการสร้างมุมมองเชิงบวกต่อตนเองและอนาคต ช่วยเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการศึกษาและการทำงาน

แนวคิดทฤษฎีทั้ง 7 ประการนี้ทำให้พื้นฐานทางวิชาการที่แข็งแกร่งสำหรับการออกแบบกิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างรอบด้านและสอดคล้องกับความต้องการในศตวรรษที่ 21

5. หลักการของกิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียน

หลักการพื้นฐานที่สำคัญประการแรกคือ การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความสนใจของผู้เรียน กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงโดยการลงมือปฏิบัติจริง มากกว่าการรับฟังเพียงอย่างเดียว หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง พัฒนาทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

หลักการประการที่สองคือ การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ซึ่งคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม คุณธรรม และจริยธรรม นักวิชาการทั้งสองท่านเห็นพ้องกันว่า กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ควรครอบคลุมการพัฒนาในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งการรู้จักตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การพัฒนาทักษะชีวิต และการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาและอาชีพ

หลักการที่สามคือ ความยืดหยุ่นและความหลากหลาย ในการจัดกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตอบสนองความหลากหลายของมนุษย์ กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนควรมีความหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนทั้งในด้านความสนใจ ความถนัด และรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และควรมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนได้

หลักการประการที่สี่คือ การบูรณาการความร่วมมือ ซึ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และภาคธุรกิจ กิจกรรมแนะแนวออกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ใช่เป็นความรับผิดชอบของครูแนะแนวหรือ

โรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจะช่วยให้กิจกรรมแนะแนวมีความหลากหลาย มีทรัพยากรที่เพียงพอ และสามารถเชื่อมโยงกับโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการประการที่ห้าคือ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนและการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาตามข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่นักวิชาการส่วนใหญ่มักกล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีกระบวนการประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวในสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีหลักการอื่น ๆ ที่มีความสำคัญ เช่น หลักการป้องกันและแก้ไข ที่เน้นทั้งการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและการแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ หลักการพัฒนาต่อเนื่อง ที่เน้นการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยคำนึงถึงพัฒนาการตามช่วงวัยของผู้เรียน และหลักความเป็นกัลยาณมิตรที่เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและไว้วางใจได้

โดยสรุป หลักการของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และมีเป้าหมายที่ชัดเจนพร้อมกับระบบการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ หลักการเหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาและการศึกษาร่วมสมัย ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 และสามารถประสบความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และการดำรงชีวิตในสังคม

6. แนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพในโลกยุคใหม่ สรุปได้ดังนี้ (เรียบเรียง ศรีทอง, 2567; นิรนาท แสนสา, 2567; รัชชัญ ภูษาแก้ว, 2567; Ranganathan & Wadhwa, 2017)

6.1 วิเคราะห์บริบทสถานศึกษา สังคม และผู้เรียน และนโยบายด้านการศึกษา แล้วใช้กระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรรายวิชากิจกรรมแนะแนวรายวิชา จากนั้นออกแบบกิจกรรมแนะแนวเชิงระบบเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมแนะแนวในและนอกชั้นเรียน ตลอดจนบูรณาการงานแนะแนวและบริการแนะแนวกับโครงการและกิจกรรมในสถานศึกษาในลักษณะบูรณาการประจำกับการแนะแนว (R to R: Routine to Research)

6.2 การออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์จริง การสร้างประสบการณ์ตรงผ่านด้วยกระบวนการ job shadowing และค่ายพัฒนาทักษะอาชีพที่เน้นการลงมือปฏิบัติ รวมถึงการศึกษาดูงานที่มีกระบวนการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะการที่ผู้เรียนมีประสบการณ์กับอาชีพจริงอย่างน้อย 4 ครั้งก่อนจบการศึกษามักมีแนวโน้มของการมีอัตราการจ้างงานทำและรายได้ที่สูง การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโลกของการทำงานจริงและมีข้อมูลเพียงพอในการตัดสินใจเลือกเส้นทางอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ

6.3 การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมแนะแนว ทั้งแพลตฟอร์มออนไลน์ เทคโนโลยี VR/AR และแอปพลิเคชันสำรวจความถนัดและความสนใจ ช่วยเพิ่มการเข้าถึงและประสิทธิภาพของบริการแนะแนว การบูรณาการเทคโนโลยีจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนา กิจกรรมแนะแนวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนในโลกยุคดิจิทัล

6.4 ระบบพี่เลี้ยงและการโค้ช การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงที่หลากหลาย ทั้งการเชื่อมโยงกับศิษย์เก่า ระบบเพื่อนช่วยเพื่อน และการโค้ชจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ช่วยสร้างการเรียนรู้ผ่านต้นแบบและการแบ่งปันประสบการณ์ เพราะโปรแกรมพี่เลี้ยงที่มีคุณภาพสามารถลดปัญหาพฤติกรรมและเพิ่มผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงและผู้เรียนช่วยสร้างแรงบันดาลใจ ความมั่นใจ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และการประกอบอาชีพในอนาคต

6.5 กิจกรรมพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ทั้งความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสื่อสาร เป็นแนวทางสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการทำงานและการใช้ชีวิตในอนาคต

6.6 การเรียนรู้ผ่านการบริการสังคม การบูรณาการการแนะแนวเข้ากับกิจกรรมบริการสังคม ผ่านโครงการจิตอาสาเชิงอาชีพ กิจกรรมพัฒนาชุมชน และโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะอาชีพควบคู่ไปกับจิตสาธารณะ ทั้งยังส่งผลทางบวกต่อเจตคติต่อตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความผูกพันกับชุมชน การเรียนรู้ในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของอาชีพที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม และสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

6.7 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งสถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และชุมชน เป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญเพื่อสนับสนุนกิจกรรมแนะแนว

6.8 การประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีระบบการประเมินผลที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของกิจกรรมแนะแนว โดยการประเมินผลต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกมิติของการจัดกิจกรรมและนำผลไปปรับปรุงกิจกรรม การประเมินผลที่มีประสิทธิภาพช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การปรับปรุง และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.9 การส่งเสริมความเท่าเทียมและการเข้าถึง การออกแบบกิจกรรมที่คำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียน การลดอคติทุกมิติในอาชีพ และการสนับสนุนผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ เป็นหลักการสำคัญในการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมสำหรับผู้เรียนทุกคน การแนะแนวในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งสู่การเป็นแนะแนวเพื่อทุกคนที่ตระหนักถึงความหลากหลายและตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม การส่งเสริมความเท่าเทียมและการเข้าถึงจึงไม่เพียงเป็นประเด็นด้านจริยธรรม แต่ยังเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในสังคม

การจัดกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพในโลกยุคใหม่จำเป็นต้องบูรณาการแนวทางทั้ง 8 ประการข้างต้น โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนอย่างเป็นระบบ ความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องบนฐานของข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้การแนะแนวนอกชั้นเรียนในบริบทไทยได้ดังนี้

1) การปรับใช้หลักการ SAFE ในบริบทไทย หลักการ SAFE ซึ่งเสนอโดย Durlak & Weissberg (2007) ต้องปรับให้เข้ากับบริบทไทย ดังนี้

1.1) ด้าน Sequential (การมีลำดับขั้นตอนชัดเจน) ควรออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามช่วงวัยและความคาดหวังทางสังคมไทย เช่น เริ่มจากการสำรวจตนเองในระดับประถมศึกษาสู่การสำรวจอาชีพและการวางแผนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

1.2) ด้าน Active (การใช้การเรียนรู้เชิงรุก) ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมการเรียนรู้ไทยที่เน้นการ

เคารพผู้อาวุโส ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม กิจกรรมควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น ผ่านกิจกรรมกลุ่มย่อยและเทคนิคการสะท้อนคิดแบบไม่ตัดสิน

1.3) ด้าน Focused (การเน้นเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะ) ควรบูรณาการกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีอยู่ในหลักสูตร เช่น กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือกิจกรรมชุมนุม และใช้ช่วงเวลาที่ยืดหยุ่น เช่น ช่วงปิดภาคเรียนหรือค่ายระยะสั้น

1.4) ด้าน Explicit (การมีเป้าหมายชัดเจน) ควรสื่อสารเป้าหมายให้ชัดเจนและเชื่อมโยงกับนโยบายการศึกษาของประเทศ เช่น ทักษะในศตวรรษที่ 21 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ

2) รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนไทย ได้แก่

2.1) กิจกรรมกลุ่มนอกเวลาเรียน เช่น ชมรมแนะแนวอาชีพ กลุ่มพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิต สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยอาจจัดในช่วงพักกลางวันหรือหลังเลิกเรียน

2.2) โปรแกรมพี่เลี้ยงและเพื่อนช่วยเพื่อน สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทั้งระบบพี่เลี้ยงศิษย์เก่า โปรแกรมเพื่อนช่วยเพื่อน และระบบพี่ดูแลน้อง เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพโดยต้องมีการฝึกอบรมอย่างเข้มข้น

2.3) การแนะแนวผ่านกิจกรรมบริการชุมชน เช่น โครงการจิตอาสาเชิงอาชีพ โครงการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม และโครงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือเกื้อกูลและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.4) การใช้เทคโนโลยีในการแนะแนวนอกเวลาเรียน เช่น แพลตฟอร์มให้คำปรึกษาออนไลน์ แอปพลิเคชันสำรวจความถนัด และสื่อดิจิทัลด้านการแนะแนว ช่วยขยายการเข้าถึงบริการแนะแนวโดยไม่ต้องคำนึงถึงความพร้อมด้านอุปกรณ์และความปลอดภัยทางไซเบอร์

3) การพัฒนาบุคลากรด้านการแนะแนวนอกชั้นเรียน การพัฒนาครูแนะแนวให้มีความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรม โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายครูแนะแนวเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทรัพยากร การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสนับสนุน เช่น ครูประจำชั้นและผู้ปกครอง การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา และการพัฒนาระบบการนิเทศที่เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ ในบริบทไทย การพัฒนาบุคลากรควรคำนึงถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและภาระงาน โดยอาจบูรณาการกับระบบพัฒนาวิชาชีพที่มีอยู่และใช้รูปแบบที่ยืดหยุ่น อาทิ การเรียนรู้ออนไลน์

7. มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการแนะแนวในสถานศึกษาที่มีศักยภาพในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแนะแนวพบว่า ยังมีมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนหลายประการเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งนำเสนอมนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนได้ 6 ประการดังนี้

ประการที่ 1 กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นเพียงกิจกรรมนันทนาการหรือกิจกรรมเสริม การมองว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นเพียงกิจกรรม “สนุก” หรือ “เบาสมอง” ที่มุ่งเน้นความบันเทิงมากกว่าการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้กิจกรรมถูกลดทอนเหลือเพียงเกมหรือการละเล่นที่ขาดเป้าหมายทางพฤติกรรมที่ชัดเจน ทั้งยังมองว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นเพียง “กิจกรรมเสริม” ที่แยกส่วนจากระบบการศึกษาหลัก ไม่ใช่ส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ แนวทางการแก้ไขคือ กิจกรรมแนะแนว

นอกชั้นเรียนควรได้รับการออกแบบบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่มีจุดประสงค์ทางพฤติกรรมที่ชัดเจน มีโครงสร้างการพัฒนาทักษะที่เป็นระบบ และมีการเชื่อมโยงกับเป้าหมายของหลักสูตรและการพัฒนาผู้เรียนในภาพรวม

ประการที่ 2 กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมุ่งเน้นเพียงการให้คำแนะนำด้านอาชีพหรือการศึกษาต่อเท่านั้น ทำให้ละเลยมิติอื่น ๆ ของการพัฒนาผู้เรียนที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เช่น การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล ทักษะทางสังคม และการเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิต ความจริงแล้ว การแนะแนวมีขอบเขตที่กว้างกว่า โดยครอบคลุมการพัฒนาผู้เรียนใน 3 ด้านหลักคือ ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาอาชีพ และด้านการพัฒนาตนและสังคม กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจโลกของงานอาชีพในบริบทจริงเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานและการสร้างเครือข่ายทางสังคมอีกด้วย แนวทางการแก้ไขคือ สถานศึกษาควรออกแบบกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านของการแนะแนว คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัว-สังคม โดยจัดให้มีความสมดุลและเหมาะสมกับความต้องการและการพัฒนาของผู้เรียน เช่น กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ และกิจกรรมส่งเสริมจิตสาธารณะ เป็นต้น

ประการที่ 3 กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นเรื่องของนักเรียนที่มีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือพิเศษเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดการตีตราและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกคน ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนนี้อาจเกิดจากการมองงานแนะแนวในมุมแคบที่เน้นเพียงการแก้ไขปัญหา มากกว่าการมองในมิติของการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนทุกคน แท้จริงแล้วกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นสิทธิและโอกาสในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนทุกคน ไม่เฉพาะเจาะจงเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ตามที่ Gysbers & Henderson (2012) ได้เน้นย้ำว่า การแนะแนวเป็นโปรแกรมที่จัดให้กับผู้เรียนทุกคน ซึ่งรวมถึงผู้เรียนที่มีผลการเรียนดี ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ และผู้เรียนทั่วไป เพื่อให้ทุกคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ แนวทางการแก้ไขคือ สถานศึกษาต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเป้าหมายและประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษา เพราะกิจกรรมนี้ออกแบบมาเพื่อผู้เรียนทุกคน มีเป้าหมายในการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง และการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของผู้เรียน

ประการที่ 4 การละเลยการประเมินผลกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน มีความเข้าใจผิดว่ากิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นกิจกรรมเสริมหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร ทำให้ขาดการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมในระยะยาว แนวทางการแก้ไขคือ ทุกกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนควรมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ทั้งการประเมินก่อน-หลังการจัดกิจกรรม การสะท้อนคิดของผู้เรียน และการประเมินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง และชุมชน การประเมินผลควรครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ประการที่ 5 การแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นเรื่องของครูแนะแนวเท่านั้น มีความเข้าใจผิดว่าการจัดกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนเป็นความรับผิดชอบของครูแนะแนวเพียงฝ่ายเดียว ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ครูประจำชั้น ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งเป็นการลดทอนศักยภาพและประสิทธิภาพของกิจกรรมแนะแนว แท้จริงแล้วการแนะแนวเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย Gysbers & Henderson (2012) ได้เน้นย้ำว่า ครูแนะแนวควรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน

และให้การปรึกษาในการจัดกิจกรรม โดยบูรณาการความร่วมมือกับบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชน แนวทางการแก้ไขคือ สถานศึกษาควรสร้างระบบการทำงานแบบบูรณาการที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผลกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน โดยมีครูแนะแนวเป็นผู้ประสานงาน และให้คำปรึกษาทางวิชาการ ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น การเชิญผู้ปกครองที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ มาร่วมจัดกิจกรรม หรือการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและสถานประกอบการในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับผู้เรียน

ประการที่ 6 การเน้นปริมาณกิจกรรมมากกว่าคุณภาพการเรียนรู้ มีความเข้าใจผิดว่าความสำเร็จของงานแนะแนววัดได้จากจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้น ทำให้เกิดการจัดกิจกรรมจำนวนมากแต่ขาดคุณภาพและความลุ่มลึก หรือไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน บางสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพียงเพื่อแสดงผลงานหรือตอบสนองตัวชี้วัดเชิงปริมาณ โดยไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง โดย Schmidt (2013) ได้เน้นย้ำว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและวัดได้ และการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของผู้เรียน มากกว่าการเน้นจำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้น แนวทางการแก้ไขคือ สถานศึกษาควรมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง แม้จะมีจำนวนน้อยกว่า แต่มีความหมายและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเจตคติของผู้เรียนในระยะยาว ควรมีการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่เน้นคุณภาพและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน มากกว่าการนับจำนวนกิจกรรมหรือผู้เข้าร่วม และควรมีการติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่ามโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของการแนะแนวในสถานศึกษา การแก้ไขความเข้าใจผิดเหล่านี้ต้องอาศัยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องบนพื้นฐานของทฤษฎีและหลักการทางวิชาการ การพัฒนาระบบและบริการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน โดยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน และมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน การแนะแนวยิ่งทวีความสำคัญในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21

บทสรุป

บทความวิชาการนี้นำเสนอการยกระดับกิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนในฐานะกลไกและเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมในศตวรรษที่ 21 โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมแนะแนวในและนอกชั้นเรียนที่ต้องเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนมีความสำคัญในการสร้างประสบการณ์ตรงที่เชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ โดยมีฐานแนวคิดสำคัญจากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ แนวคิดการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ และทฤษฎีความยืดหยุ่นทางจิตใจการพัฒนา กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องแก้ไขมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนและดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.คมเพชร ฉัตรศุภกุล รองศาสตราจารย์ ดร.เรียม ศรีทอง รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา และอาจารย์ ดร.รับขวัญ ภูเขาแก้วที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลและเสนอแนะแนวทางในการเขียนบทความวิชาการเรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *คู่มือการดำเนินงานแนะแนวระดับสถานศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- เจษฎา บุญมาโฮม. (2564). *หลักการแนะแนวและการพัฒนาผู้เรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม: สไมล์ พรินตติ้ง แอนด์ กราฟิคดีไซน์.
- นิตยา เรืองแป้น. (2553). *การจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาชีวิต*. ยะลา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- นิรนาท แสนสา. (2567, 7 มิถุนายน). สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช [สัมภาษณ์].
- พร้อมพิไล บัวสุวรรณ. (2567). *ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่: รวมพลังสร้างกรอบทักษะระบบนิเวศการเรียนรู้และแนวทางการขับเคลื่อน*. กรุงเทพฯ: วิช กรู๊ป.
- รับขวัญ ภูเขาแก้ว. (2567, 7 มิถุนายน). โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [สัมภาษณ์].
- เรียม ศรีทอง. (2567, 7 มิถุนายน). ที่ปรึกษานายกสมาคมจิตวิทยาแนะแนวแห่งประเทศไทย [สัมภาษณ์].
- เรียม ศรีทอง. (2562). หน้าที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนว. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชากิจกรรมและเครื่องมือแนะแนว*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิภา เกตุเทพา. (2563). หน้าที่ 12 การจัดกิจกรรมแนะแนวในคาบเรียนระดับมัธยมศึกษา. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศรีทิพัฒน์ พูนเกษม. (2553). *ปรัชญาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภาวดี โพธิยะราช. (2554). *การแนะแนวและการให้คำปรึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียน*. กรุงเทพฯ: สพฐ.
- อัมเรศ เนตาสีธี. (2563). *การแนะแนวและการใช้เทคโนโลยีในการแนะแนว*. กรุงเทพฯ: ดีไซน์เบอรี่.
- Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2007). *The impact of after-school programs that promote personal and social skills*. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). <https://casel.org/impact-of-after-school-programs-that-promote-personal-and-social-skills/>
- Gysbers, N. C., & Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance and counseling program* (5th ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Ranganathan, & Wadhwa, T. (2017). *Guidance and counselling for children and adolescents in schools*. New Delhi: Sage Publications India.
- OECD. (2021). *Career guidance for adults in a changing world of work*. Paris: OECD Publishing.
- Schmidt, J. J. (2013). *Counseling in schools: Essential services and comprehensive programs* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.